

Onder redactie van:

Prof. mr. dr. B.M.E.M. Schols
Prof. mr. dr. W. Burgerhart
Prof. mr. dr. F.W.J.M. Schols
Mr. F.M.H. Hoens
Mr. G.A. Tuinstra
Mr. J.Th.M. Diks
Mr. M.J.P. Schipper
Mr. dr. N.V.C.E. Bauduin
Mr. E.C.E. Schnackers
Mr. dr. J.W.A. Rheinfeld

AdvoTip

Erfrecht voor de advocaat

Afl. 2019-17

6 november 2019

Wel of geen vermindering van de uitkering uit levensverzekering? Natuurlijke verbintenis of onredelijkheidscriterium als tool

Overeenkomsten met werking bij dode zijn in beginsel toegestaan. Verboden is slechts de overeenkomst over de niet-opengevallen nalatenschap in het geheel of over een evenredig deel daarvan (art. 4:4 lid 2 BW). Met dergelijke overeenkomsten verlaat men het erfrecht, en komt dan in beginsel buiten het bereik van Boek 4 BW. De quasi-legatenregeling bewerkstelligt dat aan bepaalde Boek 4 spelregels niet kan worden ontkomen, ook al bewandelt men de route van het contractenrecht.

Artikel 4:126 BW bepaalt als volgt:

‘1. Een schenking of andere gift wordt, voor zover deze de strekking heeft dat zij pas na het overlijden van de schenker of geveer wordt uitgevoerd, en zij niet reeds tijdens het leven van de schenker of geveer is uitgevoerd, voor de toepassing van hetgeen in dit Boek is bepaald betreffende inkorting en vermindering aangemerkt als een legaat ten laste van de gezamenlijke erfgenamen. [...]’

Met inkorting wordt per saldo op de legitieme bedoeld en met vermindering op de rangorde tussen de diverse soorten schuldeisers. In artikel 4:128 BW wordt de gelijkstelling met een legaat ook uitgebreid naar de vereffening en het leerstuk van de andere wettelijke rechten.

Maar het is niet alleen de schenking ter zake des doods die als quasi-legaat kan worden bestempeld. Er zijn meer quasi-legaten, waaronder de begunstiging bij sommenverzekering. Lid 2 onder b van artikel 4:126 BW bepaalt immers:

‘2. Lid 1 is van overeenkomstige toepassing op: [...] b. een begunstiging bij een sommenverzekering, voorzover de uitkering die door het overlijden van de verzekeringnemer verschuldigd wordt, als een gift geldt;’

De begunstiging/uitkering wordt derhalve voor de betreffende erfrechtelijke leerstukken (inkorting/vermindering/vereffening/andere wettelijke rechten) als een quasi-legaat aangemerkt indien cumulatief wordt voldaan aan de volgende elementen:

- a) De uitkering moet door het overlijden van de verzekeringnemer verschuldigd zijn.
- b) Er moet sprake zijn van een gift.

Het zijn met name schuldeisers die er garen bij spinnen als een uitkering uit levensverzekering als quasi-legaat kan worden aangemerkt. Per saldo kan dan de uitkering, ondanks het feit dat de uitkering buiten de nalatenschap om loopt, naar de nalatenschap worden gehaald, ter delging van tekorten. Dit is neergelegd in artikel 4:127 BW:

‘Betreft de inkorting of de vermindering een begunstiging bij een sommenverzekering of een andere begunstiging bij een beding ten behoeve van een derde, dan heeft zij tot gevolg dat de begunstigde verplicht is tot vergoeding van de waarde van het ingekorte of in mindering komende gedeelte aan de gezamenlijke erfgenamen, *voor zover dit niet, alle omstandigheden in aanmerking genomen, onredelijk is.* [...]’ (Curs. FS)

Uit onderdeel b volgt dat indien de aanwijzing geschiedt ter nakoming van een natuurlijke verbintenis van een quasi-legaat geen sprake is. In een procedure zal de begunstigde dan ook graag aantonen dat naar objectieve maatstaven met de aanwijzing voldaan werd aan een dringende morele verplichting. Maar wat als dit niet lukt? Hebben we dan een tweede ijzer in het vuur? Zeker!

De door mij gecursiveerde woorden vormen dit tweede ijzer in een procedure indien met de natuurlijke verbintenis niet aan het quasi-legatenregime kan worden ontsnapt. Over dit onredelijkheidscriterium handelt Hof Arnhem-Leeuwarden 24 juli 2018, ECLI:NL:GHARL:2018:6788.

Het Hof Arnhem-Leeuwarden ging er in deze zaak van uit dat de uitkering die door het overlijden van erflater verschuldigd is geworden als een gift geldt en dat daarmee de begunstiging als een quasi-legaat in de zin van artikel 4:126 lid 2 onder b BW kon worden aangemerkt. Het ‘natuurlijke verbintenis-verweer’ ging derhalve niet op.

Dit heeft in beginsel tot gevolg dat de begunstigde verplicht is tot vergoeding van de waarde van het in mindering komende gedeelte aan de vereffenaar. Maar de advocaat heeft de munitie nog niet verschoten en komt op de proppen met de onredelijkheidstoets.

Het hof duikt in de parlementaire stukken en overweegt dat de onredelijkheidstoets is opgenomen met het oog op een goede afstemming tussen het erfrecht en het verzekeringsrecht. Gelet op het feit dat begunstigingen uit sommenverzekering ook tijdens leven slechts beperkt kunnen worden uitgewonnen past daarbij ook een beperking bij overlijden, zo lijkt de gedachte van de wetgever te zijn. Hebben de regelingen een verzorgingskarakter dan past daarbij enige terughoudendheid bij uitwinning, maar bijvoorbeeld ook bij de vermindering. Ook, zo leest men in de parlementaire stukken, voorkomt de onredelijkheidstoets dat bij begunstigingen uit sommenverzekering met een verzorgingskarakter niet telkens vastgelegd hoeft te gaan worden dat de begunstiging strekt ter nakoming van een natuurlijke verbintenis en derhalve geen quasi-legaat oplevert in de zin van artikel 4:126 lid 2 onder b BW. Het voorkomt, zo vat ik het maar even samen, dat er te veel discussie ontstaat over de vraag of (en in hoeverre) wel of niet sprake is van een gift.

Het hof bestudeert ook de Faillissementswet (art. 22a Fw en art. 21a Fw oud) en de daarbij behorende parlementaire toelichting waar een vergelijkbaar onredelijkheidscriterium is opgenomen voor de afkoop van levensverzekeringen en de wijziging van de begunstiging door de curator en komt tot de volgende conclusie:

‘5.5 Hieruit volgt naar het oordeel van het hof dat voor de vraag of is voldaan aan het onredelijkheidscriterium van artikel 4:126 lid 2 onder b BW doorslaggevend is of de begunstiging een verzorgingskarakter heeft. Het belang van de begunstigde

staat daarbij voorop en gaat voor op de belangen van schuldeisers en legitiemarissen. Van een verzorgingskarakter is niet alleen sprake indien erflater met de begunstiging uitdrukkelijk de verzorging van de begunstigde heeft beoogd, maar ook indien de begunstiging in de gegeven omstandigheden noodzakelijk blijkt voor de betaling van de kosten van studie en levensonderhoud van de begunstigde.'

Daarna volgt een uitvoerig relaas over de omstandigheden van het geval, om vervolgens te oordelen wat betreft het verzorgingskarakter:

'5.10 Het hof is van oordeel dat de begunstiging van [geïntimeerde] een verzorgingskarakter heeft. Zelfs als niet zou vaststaan dat de erflater zelf ook de verzorging van [geïntimeerde] na zijn overlijden heeft beoogd door haar als begunstigde aan te wijzen – wat gelet op de strekking van de begunstiging te voorzien in een nabestaandenlijfrente aannemelijk is – dan heeft nog te gelden dat [geïntimeerde] deze lijfrente naar het oordeel van het hof nodig heeft om daarmee te kunnen voorzien in de kosten van verzorging en opvoeding en van studie (waaronder ook de mogelijkheid om na afronding van haar HBO-opleiding fysiotherapie zich verder te bekwamen in dierenfysiotherapie). Dat vloeit voort uit hetgeen hiervoor in rechtsoverweging 5.8 is overwogen. [...].'

En wat het vraagstuk betreft of vermindering onredelijk is:

'5.11 Het hof is verder van oordeel dat het, gelet op alle hiervoor genoemde feiten en omstandigheden van deze zaak, onredelijk is [geïntimeerde] verplicht te houden tot enige vergoeding van de waarde van haar begunstiging. Zoals hiervoor al is overwogen staat het belang van [geïntimeerde] voorop en gaat haar belang voor op de belangen van de vereffenaar en de ABN AMRO Bank als schuldeisers. Het hof neemt daarbij vooral in aanmerking dat [geïntimeerde] de lijfrentetermijnen, voor zover die al zijn betaald, heeft moeten gebruiken voor haar onderhoud en studie en de uitkeringen daarvoor ook in de toekomst zal moeten gebruiken, aangezien zij, nu haar vader is overleden en haar moeder geen financiële middelen heeft, is aangewezen op een studiebeurs voor uitwonende studenten van DUO en op de beperkte inkomsten die zij daarnaast heeft uit een bijbaan in de horeca. Ook heeft zij als gezegd een studieschuld van € 15.000,-. Het hof oordeelt dat dit belang zo zwaar weegt dat het belang van de vereffenaar en de ABN AMRO Bank dat hun vorderingen op de nalatenschap worden voldaan daarvoor moet wijken en dat het onredelijk is [geïntimeerde] te verplichten de waarde van haar begunstiging te vergoeden. [...].'

Dreigt de begunstigde verminderd te worden dan heeft de erfrechtadvocaat derhalve twee tools:

- Er is sprake van voldoening aan een natuurlijke verbintenis (of andere verplichting).
- Vermindering is onredelijk.

Maar voordat men hier aan toekomt moet wel gecheckt worden of aan onderdeel a is voldaan. Is de verzekeringnemer niet tevens verzekerd lijf dan is de uitkering immers niet verschuldigd door het overlijden van de verzekeringnemer en gaat de begunstigde in beginsel sowieso vrijuit.

Tot de volgende keer!

Prof. mr. dr. F.W.J.M. Schols

ScholsBurgerhartSchols

www.scholsburgerhartschols.nl

Boomjuridisch

Postbus 85576
2508 CG Den Haag

T (070) 330 70 33
E info@boomjuridisch.nl
I www.boomjuridisch.nl

Copyright 2019 © AdvoTip

Hoewel uiterste zorg is besteed aan de inhoud van *AdvoTip* – *Erfrecht voor de advocaat* aanvaarden de uitgever en de redactie geen aansprakelijkheid voor onvolledigheid of onjuistheid.